

УДК 78.071.2-047.22:37-051

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-13>

Наталія ЦЮЛЮПА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики, Інститут мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, вул. Хвильового, 7, м. Рівне, Україна, 33000

ORCID: 0000-0001-7063-420X

Степан ЦЮЛЮПА

кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів, Інститут мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, вул. Хвильового, 7, м. Рівне, Україна, 33000

ORCID: 0000-0002-1555-0836

Вікторія БУЦЯК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гри на музичних інструментах, Інститут мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, вул. Хвильового, 7, м. Рівне, Україна, 33000

ORCID: 0000-0002-9522-6576

Бібліографічний опис статті: Цюлюпа, Н., Цюлюпа, С., Буцяк, В. (2023). Зміст і структура фахової компетентності педагога-музиканта. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 100–105, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-13>

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Стаття присвячена вивченню змісту та структури фахової компетентності педагога-музиканта, яка є критично важливою для успішного викладання музичних дисциплін у освітніх навчальних закладах різних рівнів.

У дослідженні розглядаються теоретичні основи поняття «фахова компетентність» у контексті музичної освіти і акцентується увага на специфіці педагогічної діяльності в процесі музичного навчання.

У статті розглядаються ключові аспекти фахової компетентності педагога-музиканта, включаючи його педагогічні, музичні, психологічні та міжособистісні здібності. Автори проводять аналіз сучасних підходів до підготовки педагогів-музикантів та вивчають, які компетентності вважаються найбільш важливими для успішності майбутньої професійної діяльності.

У статті проблеми фахової підготовки майбутнього педагога-музиканта розглядаються з позиції осмислення, інтерпретації та виконання музичних творів. Такий підхід дозволив розробити структуру фахової компетентності та виділити її компоненти.

Мета статті полягає у розкритті змісту та структури фахової компетентності педагога-музиканта, визначенні ключових аспектів, які впливають на успішну підготовку майбутніх фахівців в галузі музичної освіти Наукова новизна. Дана стаття пропонує комплексний підхід до аналізу фахової компетентності педагога-музиканта, надає конкретні поради щодо підвищення її рівня в процесі навчання та саморозвитку.

Висновки. Загалом, стаття містить практичні рекомендації, які можуть бути використані для підвищення якості музичної освіти та підготовки кваліфікованих педагогів-музикантів. Крім того, вона відкриває нові перспективи для подальших досліджень у даному напрямку, що сприятиме розвитку музичної педагогіки.

Ключові слова: педагог-музикант, фахова компетентність виконавська діяльність.

Natalia TSIULIUPA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Popular Music, Rivne State Humanitarian University, 7 Khvylovyi street, Rivne, Ukraine, 33000

ORCID: 0000-0001-7063-420X

Stepan TSIULIUPA

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Wind and Percussion Instruments, Department of Popular Music, Rivne State Humanitarian University, 7 Khvylovyi street, Rivne, Ukraine, 33000

ORCID: 0000-0002-1555-0836

Victoria BYTSYAK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Popular Music, Rivne State Humanitarian University, 7 Khvylovyi street, Rivne, Ukraine, 33000

ORCID: 0000-0002-9522-6576

To cite this article: Tsiuliupa, N., Tsiuliupa, S., Bytskyak, V. (2023). Zmist i struktura fakhovoyi kompetentnosti pedagoga-muzykanta [Content and structure of professional competence of a music teacher]. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 100–105, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-13>

CONTENT AND STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF MUSIC TEACHER

This article is dedicated to studying the content and structure of professional competence of a music educator, which is critically important for the successful teaching of music disciplines in educational institutions at various levels. The article examines key aspects of the professional competence of a music educator, including their pedagogical, musical, psychological, and interpersonal abilities. The authors analyze modern approaches to the training of music educators and explore which competencies are considered most important for future professional success. The article approaches the issues of the professional preparation of future music educators from the perspective of understanding, interpreting, and performing musical works. This approach has allowed for the development of the structure of professional competence and the identification of its components.

The objective of the article is to reveal the content and structure of the professional competence of a music educator, identifying key aspects that influence the successful preparation of future professionals in the field of music education.

Scientific Novelty: This article offers a comprehensive approach to the analysis of the professional competence of a music educator and provides specific recommendations for enhancing it through education and self-development.

Conclusion: Overall, the article provides recommendations that can be used to elevate the level of preparation of music educators and the quality of education in the field of music. Furthermore, it opens new perspectives for further research in this direction and contributes to the development of music pedagogy. It is also important to note that the article offers practical advice that can be valuable for practicing educators striving to improve the quality of their students' education.

Key words: music educator, professional competence, performance, music education.

Актуальність проблеми. Як відомо, музичне мистецтво відіграє важливу роль у формуванні духовних цінностей особистості, і саме тому, мистецька освіта, як вагома та невід'ємна складова загальної освіти, оточена великими очікуваннями з огляду на її потужний виховний, навчальний і розвивальний потенціал. Таким чином, можна визначити, що головною метою підготовки студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів є не лише надання їм професійних навичок у сфері музичної освіти, але й сприяння їхньому особистісному розвитку. Це стосується, в першу чергу, музично-виконавської підготовки студентів, кінцевою ціллю якої має бути досягнення високого рівня сформованості професійної компетентності майбутніх педагогів в царині музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел дозволяє нам отримати уявлення про поточний стан вивчення проблеми, як в її загальному контексті, так і у конкретних її аспектах. Дослідження компетентності у підготовці майбутніх викладачів прослідко-

вуються в роботах науковців (І. Бех, Н. Бібік, О. Овчарук, А. Хуторський та ін.). Питання фахової підготовки педагогів мистецьких дисциплін знайшли відображення у працях таких вчених, як Г. Падалка, О. Олексюк, В. Орлов, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін. Удосконалення процесу музично-інструментального навчання стає можливим завдяки новим підходам до підготовки фахівців, які розробляються у дослідженнях Н. Згурської, І. Мостової, Н. Мозгальнової та ін.

Мета статті полягає в дослідженні та розкритті сутності, змісту та структури фахової компетентності педагога-музиканта, зокрема в аналізі ключових компонентів, які дозволяють успішно виконувати професійні обов'язки у галузі музичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, розвиток професійних навичок та особистісний зріст фахівця відбуваються не лише під час засвоєння конкретних знань, а головним чином в результаті його індивідуальної музично-виконавської діяльності. Тому важливою складовою формування професійної компетентності

є задіяння студентів у активну музично-пізнавальну діяльність, що включає в себе три ключові аспекти: розуміння, інтерпретацію та виконання. Урахування цього фактору дозволяє розглядати виконавську діяльність як значущий аспект у процесі опанування навчальної дисципліни «Спеціальний інструмент», що є потужним інформаційним чинником впливу на студента. Враховуючи це, необхідно переглянути фахову підготовку студентів, з метою надання їй нового змісту. Оскільки студенти магістерського рівня отримують кваліфікацію «Магістр музичного мистецтва, викладач музичного інструменту у вищих навчальних закладах», це відкриває реальну можливість підготовки фахівців не лише для викладацьких посад в музичних школах, але й (одночасно) для роботи в якості викладачів у різного ступеня акредитації освітніх навчальних закладах мистецького спрямування.

Отже, визначення змістового наповнення та структурної організації фахової компетентності майбутнього педагога-музиканта в процесі інструментальної підготовки вимагає докладного розгляду її закономірностей на кожному з цих ступенів. Аналіз наукової літератури дозволив ідентифікувати п'ять компонентів у цій структурі. Розглянемо зміст кожного із них детальніше.

Когнітивний компонент охоплює знання в галузі музичного мистецтва, які студенти здобувають у процесі інструментально-виконавської діяльності. Ці знання включають в себе теоретичні та історичні аспекти музики, а також деякі актуальні питання сучасної музичної освіти. Крім того, до цього компонента відноситься інформація про різні методи та підходи у музичній діяльності, особливо якщо вони пов'язані з розвитком виконавських навичок і музичного сприйняття. Ці знання є важливими для розуміння музичних творів, успішного розвитку здатності слухати, виконувати та пояснювати музичні композиції.

Розуміння музичного матеріалу, включаючи музичні факти, явища та основні принципи музичної мови, є необхідною складовою музичного тезаурусу. Проте встановлення зв'язку між цими музичними знаннями та готовністю використовувати їх у практичній музично-педагогічній роботі має свої особливості і виявляється у різних аспектах. Наприклад, важливим

елементом музично-педагогічної підготовки є розуміння структури музичних здібностей та методів їх розвитку, а також вміння застосовувати різні прийоми для сприяння розвитку музичних здібностей та компенсації їхніх відмінностей у педагогічній діяльності.

Згідно з дослідженнями науковців музичні здібності можна визначити за якісними характеристиками як опорні, провідні та допоміжні. До провідних відносять високу природну чутливість слухових аналізаторів, добре розвинуту образну пам'ять і сенсомоторні навички рук, а також художньо-образне мислення і творчу уяву (Гончаренко, 2000).

Отже, для майбутніх педагогів важливо розуміти правильне співвідношення цих характеристик в структурі музичних здібностей учнів та знати, що в кожному індивідуальному випадку ці співвідношення можуть бути різними через нерівномірний розвиток здібностей і необхідність компенсувати їх у процесі педагогічної діяльності.

У сучасних дослідженнях особлива вага надається проблемам виконавської інтерпретації музичних творів. Вчені акцентують увагу на тому, що завдання адекватної передачі авторського задуму вимагає від виконавця:

- вміння читати музичний текст і проникати в авторський образний світ;
- розуміння музичного матеріалу в контексті стилю та засвоєння його особливостей, враховуючи власний емоційний фонд і життєвий досвід;
- відтворення художнього образу через вибір відповідних виконавських прийомів, що передбачає постійне розширення технічних можливостей виконавця. Безумовно, ці завдання спрямовані на досягнення більш точного та переконливого виконання музичних творів і адекватну передачу їхнього глибокого змісту та авторського задуму.

Важливою умовою інтерпретації музики є здатність розуміти музичну форму як живий процес. Відомо, що вишукане виконання музичного твору визначається не лише глибиною його змісту, але і структурною зв'язаністю. Сприйняття цієї структури може бути результатом спеціальної здібності, яку музиканти називають «чуттям і розумінням цілого», «архітектонічним слухом», «чуттям форми» або «архітектонічним чуттям».

Незважаючи на різноманітні визначення, ця здібність полягає у здатності сприймати композицію твору в цілому, визначати роль кожного її елемента і, на основі цього розуміння, розробляти гармонійну виконавську концепцію. У музичному виконавстві, архітектонічне чуття допомагає інтерпретатору не лише зрозуміти структуру кожної фрази та особливості кожного музичного елемента, але й організувати їх у часі, трансформувати виконання у виразну і змістовну мову, що сприяє творчому відтворенню задуму композитора.

У зв'язку з цим, особливу вагу у фаховій підготовці студентів набуває проблема розвитку музичного мислення. Важливо відзначити, що психологи завжди акцентують увагу на взаємозв'язку між процесом мислення та накопиченими знаннями, розглядаючи мислення як процес, а знання як об'єкт цього процесу (Корженевський, 1981).

Джерела музичного мислення криються у відчутті інтонації. Саме інтонація служить основою для музично-естетичного сприйняття. Тому фразу «Музика – це інтонація» слід розглядати в широкому контексті, розуміючи її як «керівний принцип» музичного змісту та музичної думки, оскільки всі аудіозображення в мистецтві мають інтонаційну основу. Емоційний відгук на інтонацію та розуміння її виразного змісту є початковим пунктом у процесі музичного мислення і першою формою орієнтації в царині звукової виразності.

Подальший, більш високий рівень відображення музичних явищ у психіці людини пов'язаний з осмисленням конструктивно-логічної організації звукового матеріалу. Поза музичною логікою, яка проявляється через різні архітектонічні елементи, такі як форма, лад, гармонія, метроритм і інші, музика не може вийти з хаосу випадкових та розірваних інтонацій, щоб перетворитися на мистецтво (Макаров, 1997).

Важливо відзначити, що знання про музику та використання набутого досвіду не просто спонукають до різних розумових операцій, але і активно впливають на формування цих операцій, розширюючи та поглиблюючи їхню структуру і внутрішній зміст у процесі навчання. Іншими словами, знання, впливаючи на музичне мислення, піднімають його на більш високий і якісний рівень.

На практиці виявляється, що систематичне та послідовне залучення студентів до пізнавальної діяльності і розвиток їх музичного мислення може сприяти розширенню спектру цілей і завдань інструментального навчання. Це дозволяє студентам розвивати не лише навички виконавця, але й аналітичне та дослідно-проектне мислення. Залучення студентів до цих видів діяльності сприяє розвитку кількох важливих професійних якостей, включаючи критичне розуміння різноманітних музичних явищ у навчальному процесі та здатність виявляти можливості для вдосконалення своєї роботи. Цей аспект є ключовим для формування когнітивно-інформаційного компонента фахової компетентності педагога-музиканта.

До операційного компонента фахової компетентності входить освоєння навичок і вмінь у сфері інструментального виконавства. Тут варто відзначити, що вміння представляють собою сформований спосіб суб'єкта виконувати дії, які дозволяють досягати максимально ефективних результатів у відповідності з поставленими завданнями. Дослідники вважають, що саме дії та навички є основою для розвитку вмінь, і вміння є вищим рівнем майстерності порівняно з навичками.

Основними вміннями, необхідними для розвитку фахової компетентності, є вміння вільно володіти музичним інструментом, зокрема виконавською технікою, вміння працювати з музичними концепціями, застосовувати механізми асоціацій та проводити аналіз музичних творів. Реальний аналіз є надзвичайно важливим, оскільки він істотно розширює аудитивні уявлення, викликає насичені музичні переживання та сприяє розвитку слуху. Більше того, сам процес аналізу сприяє розвитку самостійності та розвиває творчі здібності в маніпулюванні музичним матеріалом.

Ще одними з основних є вміння здійснювати педагогічну діагностику, які науковці розглядають разом з спеціальними музичними здібностями – натхнення, емоції, воля, увага, музикальність, музичний слух, пам'ять, уявлення, естетичне відношення до дійсності, музична та виконавська культура тощо.

Науковці в галузі педагогіки виокремлюють ще одну групу важливих організаційних вмінь, необхідних для здійснення педагогічної діяльності. Згідно з музично-педагогічними

підходами, конструктивні уміння означають можливість визначення перспектив розвитку музичних навичок учня та створення на їх основі навчально-виховного процесу (Гузій, 2004). Підсумовуючи, можемо визначити, що операційно-регулятивний компонент, який передбачає формування вмінь і навичок у сфері виконавської діяльності та здатність організувати навчальний процес, є важливою складовою фахової компетентності педагога-музиканта.

Згідно з загальновідомим принципами, мистецтво виступає як генератор і трансформатор художніх цінностей, сприяючи розвитку естетичного сприйняття світу та формуванню ціннісних орієнтацій людини. Відтак, важливо знайти способи роботи зі студентами, що сприяли б максимальному розвитку їхніх ціннісних уявлень. Сучасні педагогічні дослідження підтверджують, що навчальний процес найбільш результативний, коли студенти активно залучаються до самостійної діяльності. У цьому контексті, основним завданням педагога є сприяння розвитку студентів у таких напрямках: формування цілісного сприйняття музики, розвиток їх здібностей до художнього мислення, а також створення умов для самостійного відбору, обробки і розуміння музичної інформації, що сприяє становленню системи ціннісних орієнтацій у студентів (Гончаренко, 2000). Враховуючи це, ми вважаємо емоційно-ціннісний компонент, сутністю якого є звернення до емоційної сфери, формування музично-естетичної свідомості та становлення системи ціннісних орієнтацій, важливою складовою фахової компетентності.

Як відомо, творчість педагога-музиканта представлена у двох видах: виконавська та методична. При цьому, виконавська діяльність може

мати різну спрямованість – виступи в концертах (в ролі солістів, ансамблістів), участь у курсах, майстер-класах. Така діяльність розширює творчий кругозір, формує і удосконалює артистизм. До другого виду творчої діяльності відноситься методична робота, яка спрямовується на покращення навчально-виховного процесу та підвищення рівня педагогічної майстерності. Це вимагає активного залучення майбутніх педагогів-музикантів до обох форм творчої діяльності, оскільки разом вони сприяють максимально ефективному використанню набутих знань, умінь та ціннісних орієнтацій у нових умовах для вирішення різних педагогічних завдань. Загалом, це можна розглядати як творчо-діяльнісний компонент фахової компетентності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ми дійшли висновку, що знання, уміння, оцінки і творча активність визначають фаховий потенціал особистості педагога-музиканта, зумовлюють ефективність його інструментально-виконавської підготовки і як результат – успішність практичної музично-педагогічної діяльності. Таким чином, фахову компетентність педагога-музиканта доцільно розглядати як сукупність взаємопов'язаних компонентів: когнітивно-інформаційного, операційно-регулятивного, ціннісно-орієнтаційного, творчо-діялісного, що дозволить врахувати сучасні тенденції музичного навчання і підготувати фахівців для роботи у різних ланках музичної освіти. Можливі перспективи подальших досліджень включають розширення аналізу структури компетентності, оцінку її впливу на особистість і розробку нових педагогічних підходів до формування фахової компетентності майбутніх педагогів-музикантів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адольф В. А. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя. Серія Педагогіка. Київ, 1998. № 1. С. 26–29.
2. Алексюк А. М. Методи навчання і методи учіння. Київ: Знання, 1980. 48 с.
3. Белікова В. В. Музичне виконавство як вид художньо-творчої діяльності: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. 17.00.03 Київ, 1991. 16 с.
4. Гончаренко С. У. Методика як наука. Хмельницький: ХТПК, 2000. 30 с.
5. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму. Київ : НПУ імені М. Драгоманова, 2004. 155 с.
6. Гура О. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 224 с. 5. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 140 с.
7. Корженевський А. До питання про специфіку мислення музиканта-виконавця. *Питання фортепіанної педагогіки та виконавства*: збірник статей. Київ: Музична Україна, 1981. С. 29–40.

8. Лисакова І. В. Педагогічні умови та етапи формування професіоналізму майбутніх музикантів-педагогів. *Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. Серія 14 Теорія і методика мистецької освіти*. Київ: НПУ, 2004. С. 62–67.

9. Макаров В. Л. Методика навчання гри на фортепіано: підручник. Харків: ХГП, 1997. 120 с.

10. Полянський Ю., Котляревський І., Дьяченко Н. Теоретичні основи виховання та навчання в музичних навчальних закладах. Київ: Музична Україна, 1087. 280 с.

REFERENCES:

1. Adolf V. A. Formuvannya profesiyanoi kompetentnosti maybutn'ogo vchitelya [Formation of professional competence of a future teacher]. *Seriya Pedagogika*. 1998. № 1. S. 26–29.

2. Alexyuk A. M. Metody navchannya i metody uchinnya [Teaching methods and learning methods]. Kyiv: Znannya, 1980. 48 s.

3. Belikova V. V. Muzychne vykonavstvo yak vyd khudozhn'o-tvorchoyi diyal'nosti [Musical performance as a form of artistic and creative activity]: avtoref. diss. na soiskanie nauch. stepenya kand. iskusstvovedeniya 17.00.03 Kyiv, 1991. 16 s.

4. Honcharenko S. U. Metodyka yak nauka [Methodology as a science]. Khmel'nyts'kyu: KHTPK, 2000. 30 s.

5. Huziy N. V. Osnovy pedahohichnoho profesionalizmu [Fundamentals of pedagogical professionalism]. Kyiv : NPU im. M. Dragomanova, 2004. 155 s.

6. Hura O. Pedahohika vyshchoyi shkoly: vstup do spetsial'nosti [Higher Education Pedagogy: Introduction to the Specialty] : navchal'nyy posibnik. Kyiv : Tsentr navchal'noyi literatury, 2005. 224 s.

7. Korchenevskyy A. Do pytannya pro spetsyfyku myslennya muzykanta-vikonavtsya [On the Issue of the Specifics of Musician-Performer's]. *Thinking Pytannya fortepiannoyi pedahohiky ta vykonavstva: zbirnyk statey*. Kyiv: Muzychna Ukrayina, 1981. S. 29–40.

8. Lysakova I. V. Pedahohichni umovy ta etapy formuvannya profesionalizmu maybutnikh muzykantiv-pedahohiv [Pedagogical Conditions and Stages of Developing Professionalism in Future Music Teacher-Musicians]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. Dragomanova. Seriya 14 Teoriya i metodyka mystets'koyi osvity – Kyiv: NPU, 2004. S. 62–67.*

9. Makarov V. L. Metodyka navchannya hry na fortepiano [Piano Playing Teaching Methodology]: pidruchnyk. Kharkiv: KHNI, 1997. 120 s.

10. Polyanskiy Yu., Kotlyarevskiy I., D'yachenko N. Teoretychni osnovy vykhovannia ta navchannia v muzychnykh navchalnykh zakladakh [Theoretical Foundations of Education and Training in Musical Educational Institutions]. Kyiv: Muzychna Ukrayina, 1087. 280 s.